

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת בהר-בחוקותי-חזק

שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 287

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינִי לֵאמֹר (כה א)

מה ענין שמיטה אצל הר סיני?

וביאר החתם סופר שמצות שמיטה ראייה היא לכך שהתורה אשר ניתנה בסיני תורת אמת היא ולא חס ושלוש שבדאה משה מליבו, והנה מיהו זה אשר יעז להבטיח הבטחה שכזאת וציויתי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלש השנים אין זאת אלא כי רק הקב"ה נותן התורה יכול להבטיח ולקיים הבטחה שניתנה בשמיטה.

שם:

מה ענין שמיטה אצל הר סיני?

וביאר הבית ישראל כשם שבשמיטה אין מקום לשאול מה נאכל כי מובטחים אנו מאת הקב"ה וציויתי את ברכתי, כך גם בתורה שניתנה בסיני כל המקבל עליו עול תורה מובטח לו כי מעבירין ממנו עול דרך ארץ (אבות ג ה) ואדון הארץ ימציא לו טרף למחייתו ולפרנסתו ולא עוד אלא שפרנסתו תהא על דרך התורה ולא ייגרם לו על ידה שום נזק.

וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֹכְלָהּ לֶךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאִמְתָּךְ וּלְשִׁכְרְךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ, וּלְבְהִמְתָּךְ וּלְחֵיהָ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ תְּהִיָּה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכֹל (כה ו-ז)

בפסוק הקודם מובא "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך" ולמה לא כלל את הבהמה יחד עם העבד וממילא לא היה צריך לסיים תהיה כל תבואתה לאכלך?

ותירץ העמק הדבר שבא ללמדנו מש"כ בחז"ל דחלוק עבד מבהמה דלבהמה אסור ליתן מאכלי אדם מפירות שביעית כדתן בשביעית פ"ז אלא בשביל שהוא הפקר המה אוכלים בעצמם "וזה תהיה כל תבואתה לאכול" משא"כ עבד שנשתווה לאדון שיוכל לאכול פרות שביעית.

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיִרְאתֶם מֵאֱלֹקֵיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (כה יד-יז)

כתוב בגמרא בבא מציעא מאי דכתיב "ולא תונו איש את עמיתו" עם שאתך בתורה ובמצוות אל תונו.

מפני מה אצל אונאת ממון (פסוק יד) נאמר "איש את אחיו" ואילו באונאת דברים נאמר "איש את עמיתו"?

וביאר המהרש"א שדרשו חז"ל "עם שאתך בתורה ובמצוות אל תונו" ויש ללמוד שבעל עבירה אשר הוא אינו אתך בתורה ובמצוות מצוה לביישו ולהונו בדברים.

ולפי זה אין לכתוב עמיתו גם לגבי אונאת ממון שהרי שם אין מקום לדרשה זו כי אף בישראל בעל עבירה אסורה הונאת ממון לפיכך כתבה התורה אחיו ודרשו חז"ל שבא הכתוב למעט עכו"ם שאינו אחיך שהותרה הונאת ממון אצל עכו"ם כשם שמצינו אחיך אצל ריבית (דברים כג כ) שהותרה אצל עכו"ם "ולא תונו איש את עמיתו" למעוטי בעל עבירה, "אל תונו איש את אחיו" למעוטי עכו"ם.

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכֵל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאֲתֵינוּ (כה כ)

איך נותן הכתוב יד לפושעים והלא כך שנינו כל מי שיש לו פת בסלו ודואג "מה אוכל למחר" הרי זה מקטני אמנה (סוטה מח:)?

וביאר הבית יוסף במקום דשכיחי היזקא שאני, וכמו שמצינו בשמואל שאמר (שמ"א טז ב) איך אלך ושמע שאול והרגני.

וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לְכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעַשְׂתֶּם אֶת הַתְּבוּאָה לְשִׁלֵּשׁ הַשָּׁנִים (כה כא)
לשם מה יש צורך לצוות את הברכה מן היבול של השנה השישית דוקא והלא הרבה דרכים למקום להמציא להם טרף ומחיה בשביעית ובשמינית?

וביאר החתם סופר שירדה תורה לסוף דעתו של אדם, והנה טבעו של אדם שההנאה והסיפוק באים לו מדבר שעמל ויגע בו, וכמו שאמרו חז"ל שרוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חברו (ב"מ לח.) ועולה שאף ימציא לו הקב"ה מזון למחייתו בשנה השביעית והשמינית ומכל מקום לא תהא הנאתו שלימה ומכיון שלא הוא זה שטרח ועמל על מזונותיו ולפיכך אמרה התורה "וצויתי את ברכתי לכם בשנה השישית", וכאשר הברכה תהא מן השישית, פרי עמלו ויגיעתו תהא הנאתו שלימה ולא יהא זה נהמא דכיסופא.

שם:

כתוב ויקרא רבה "גבורי רבה" אמר רבי יהודה בשומרי שביעית הכתוב מדבר, ורואה שדהו ושותק יש לך גיבור מזה.

ולכאורה מה גבורה יש בשמירת שביעית והלא הבטיח הקב"ה "וצויתי את ברכתי לכם בשנה השישית" ואם כן כבר רואה האדם קודם השביעית שלא יהא לו מחסור בשביעית יתר על כן הברכה שרואה האדם ביבוליו היא כל כולה בדרך נס ועשת את התבואה לשלש שנים וכאשר נוכח האדם לנגד עיניו בנס שכזה אשר נובע מכח הבטחת התורה מי הוא זה אשר יפקפק באמונה כי דבר ה' יקום?

וביאר רבי אהרן קוטלר עד כמה גדול כוחו של יצר הרע להטות את האדם מדרך הישר חמדת הממון כה עזה בנפש האדם שאף על פי שכבר יש ביד האדם יבול לשלוש שנים ואף על פי שרואה שכל זה נעשה מכח נס ופלא שהיבול הושלש מכפי רגילותו מכל מקום כאשר באופן מעשי רואה הוא את שדותיו שוממות ועומדות בור וכביכול מפסיד את ממונו בידיים דרושה מידה רבה של גבורה כדי לכבוש את עצמו ולבטל רצונו לרצון התורה, והנה כי כן אין האדם יכול בכח ידיעת האמת כשלעצמה לכופ ולכוון את עצמו לנהוג על פי הרצוי כדי שיוכל האדם לקבל על עצמו הנהגה על פי ידיעת האמת דרושה מידה רבה של גבורה.

וְכִי יֹאמְרוּ אַחֲרַי וּמִטָּה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ (כה לה)

מהו "והחזקת בו", היה לו לומר "והחזקת אותו"?

וביאר החפץ חיים שגם בפסוק "עץ חיים היא למחזיקים בה" (משלי ג יח) מפני מה נאמר למחזיקים בה ולא נאמר למחזיקים אותה, כי אף אם במבט שטחי וחיצוני נראה כאילו תומכי התורה מחזיקים את התורה אך לאמיתו של דבר אין הדבר כן אדרבה התורה היא המחזיקה את תומכיה למה הדבר דומה לאדם המחזיק באילן כדי להינצל מן הפחת וכי יעלה על דעתך לומר שהאדם הוא זה המחזיק את האילן אכן האילן הוא זה המחזיק ומציל את האדם כן הדבר גם לגבי מצות והחזקת בו שנאמרה בעני אדם המחזיק ותומך בעני, הרי בעצם מחזיק הוא את עצמו וכך אמרו חז"ל יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית (ויקרא רבה לד) "והחזקת בו".

וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתֶּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לְכֶם לְאַחֲזָה (כה מה)

כתוב בספרא והיו לכם אחזה, הרי הם כאחזה, ומה אחזה נקנית בכסף ובשטר ובחזקה אף עבדים נקנים?

וביאר המלבי"ם שם אחזה לא נמצא בכל התנ"ך רק על הארץ לא על מטלטלים ע"ש שאוחז הקרקע וקובע דירתו עליה, ולמה פה כתוב על עבדים בלשון אחזה, אלא שבא להקישו לקרקע שנקנה בכסף וכו'.

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים וּפְסָל וּמִצְבֵּה לֹא תִקְיְמוּ לָכֶם וְאֲבָן מַשְׁכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (כו א)

פירש"י {והוא מתו"כ} זה הנמכר לגוי שלא יאמר הואיל ורבי עובד עבודה זרה אף אני כמוהו. וקשה הרי הפסוק מדבר על גר תושב וגר תושב אין עובד עבודה זרה ואם עובד עבודה זרה אסור לקיימו, כמו שכתב הרמב"ם פ"י מע"ז ה"ו?

וביאר בספר טעמא דקרא דעשיית עבודה זרה לבד {בלא לעבדה} רק ישראל מוזהר עליה כמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מע"ז ה"ט) וכן עשיית פסל, וכן מצבה שאסרה תורה כמו שכתב הרמב"ם שם פ"ו ה"ו אין בן נח מוזהר עליה וגר תושב מותר לעשותה לכן הו"א שגם העבד מותר, ואף על גב שהרמב"ם (פ"ט ממלכים ה"ב) כתב שאין מניחין אותו מכל מקום כיון שאין חייב מיתה (ו"א שאינו אלא מדרבנן) הו"א שמותר לעשותו לצורך רבו, ועי"ל שכן נח אין מוזהר על השיתוף כמו שכתב התוס' בבכורות (ב' ב') ד"ה שמא ויתכן שגם גר תושב מותר לו לעבוד בשיתוף וצ"ע (ואולי הכוונה שהוא גוי גמור אבל א"כ מיירי שאין דר בא"י שאסור לקיים בו עובדי ע"ז וצ"ע), ולפי האמת י"ל דבישראל כ"ז אביזרייהו דע"ז ויתכן דגם יהרג ואל יעבור ע"ז וצ"ע.

אִם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם (כו ג)

כתוב ויקרא רבה אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב (תהילים קיט) ואשיבה רגלי אל עדותיך.

מפני מה היה צריך דוד המלך לעשות זאת בכל יום ויום ולא עוד אלא שהיה מחשב ואומר מה פשר אמירה זו, ועוד יש לדקדק דוד חישוב ואמר אני הולך ולבסוף היו רגלי מביאות אותי כאילו מאליהן?

וביאר החתם סופר שמובא בספרים הקדושים שכאשר נכנס בלב האדם רצון לעשות מעשה מצוה לא יאמר ולא יוציא בפיו את משאלת לבו אף לא אם יאמר בלא נדר וכל זאת כדי שלא לגרות עליו את היצר אשר יעשה כל אשר לאל ידו כדי למנעו מן המעשה, והנה תורתו של דוד המלך היתה חביבה מאד לפני הקב"ה וכמו שאמרו חז"ל "כי טוב יום בחצרין מאלף" טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתידי שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח (שבת ל). אלא מאי ככל שהרבה דוד המלך לעסוק בתורה, כך היה היצר מתגרה בו ומכביד עליו ביותר מה עשה דוד המלך הערים על יצרו ונהג עמו בתחבולה ובהתחכמות כדי לערוב השטן לבל יתגרה בו וזהו ששינוי בכל יום ויום היה מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך וכך עלה ביד דוד להתגבר על יצרו וללכת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וזהו שאמר דוד היו רגלי מביאות אותי כאילו מאליהן כיון עשה זאת בנקל לאחר שהערים על יצרו.

אִם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתָּם, וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעַץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פְּרִי (כו ג-ד)

כתוב בספרא ד"ה "בחוקתי תלכו" מלמד שהקב"ה מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. מה ענין חוקות התורה לגשמים בעתם והלא דבר טבעי הוא שהגשמים יורדים בעונתם בימות החורף?

וביאר בספר אהבת יהונתן שנינו כי הקב"ה מתאוה להתפילתן של צדיקים (יבמות סד). ופעמים תכלית הבצורת ועצירת הגשמים היא בשביל תפילותיהם של ישראל שמתאוה ה' להם, אלא שיש דבר שהקב"ה מתאוה לו אף יותר מן התפילה, שזה עמל התורה, וזהו שרמז הכתוב באמרו "אם בחוקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה, אזי עמל התורה רצוי לפני הקב"ה אף יותר מן התפילה, ולכן ונתתי גשמיכם בעתם ואין צורך עוד בבצורת כדי שתתפללו על הגשמים.

וְנִתְּתִי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעַץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פְּרִי (פרק כ"ו פסוק ד')
כתוב ברש"י ד"ה "ועץ השדה" הן אילני סרק, ועתידין לעשות פירות.

מפני מה מסתפקת התורה בברכה "ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי וכו' ואכלתם לשובע וישבתם לבטח בארצכם" ולא מוסיפה ומברכת ברכה של שפע ועשירות כמו בברכות שבפרשת כי תבוא "ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה וכו' יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ובכל משלך ידוך" שתתן הארץ פי עשרה יותר מכפי צרככם?

וביאר בספר טעמא דקרא ששם מדברת התורה לכלל ישראל לפיכך בירכם משה בברכה של עשירות אולם כאן מדברת התורה בתלמידי חכמים וכמו שאמרו חז"ל "אם בחוקתי תלכו" שתהיו עמלים בתורה והלא לתלמיד חכם אין זו ברכה שיש לו יותר מכפי צרכו שהרי זה מבטלו מתלמוד תורה ומהי הברכה ההולמת והראויה לו שיהא לו די מחסורו וכל צרכו ולא פחות ולא יותר.

וְנִתְּתִי אֵת עֲרִיכֶם חֲרֵבָה וְהִשְׁמֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֲרִיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם (פרק כ"ו פסוק ל"א)
לכאורה אם חרב בית המקדש אין קרבנות ופשיטא שלא יריח ואפי' לר' יצחק דס"ל (במגילה י א) שבזה"ז הותרו הבמות הרי אין ריח ניחוח בבמה כמ"ש (בזבחים ק"ג).

וביאר בספר טעמא דקרא דהכונה אפי' אם יקריבו במקום המקדש דקי"ל מקריבין אע"פ שאין מקדש דשם יש ריח ניחוח כמ"ש גבי וירח ה' את ריח הניחוח לפי שהקריב במקום המקדש כמש"כ (הרמב"ם פ"ב מביה"ב ה"ב) אע"פ שלא היה אז בית וכתב קרא כאן דמ"מ לא אריח.

ל"ג בעומר

ל"ג לעומר – ל"ג בעומר

דעת הרמ"א (בסימן תפט) שבספירת העומר הנוסח הוא "היום כך וכך ימים בעומר" וכך נהגו האשכנזים ובמשנה ברורה (שם ס"ק ח) הביא שיש חולקים וסוברים שהנוסח הוא "היום כך וכך ימים לעומר".

מדוע בנוגע ל"ג בעומר כולם קוראים להיום הזה בלשונם "ל"ג בעומר" ולא מצינו מי שיחלוק ויקרא להיום הזה "לעומר"?

ותירץ בספר האוצרות הסופר משום שיום זה ל"ג בעומר הוא יום ההילולה של הרמ"א ועל כן נקרא בפי כולם "ל"ג בעומר" כשיטת הרמ"א ואם כן ביום זה כל ישראל "יוצאים ביד רמ"א. ונראה להוסיף שמשום טעם זה נהגו בקהילת קודש בעלזא לומר לשם יחוד כל השנה מלבד ביום הירצייט של הנודע ביהודה שחל בימי הספירה מחמת כבודו שהתנגד לאמירת הלשם יחוד. (יש"כ להרב דוד זכריה זי"בלד)

האומר לחבירו בליל ל"ג בעומר אל תאמר וידוי מפני שהיום ל"ג בעומר כתב הכף החיים שאין כוונתו בכך לומר את מספר הימים אלא שהיום הוא יום שאין אומרים בו וידוי ולכן לא יצא ידי חובה וחוזר ומונה בברכה, וכתב בשו"ת אור לציון שאין כוונתו לומר את מספר הימים אלא את שם היום ולכן לא יצא ידי חובה וחוזר ומונה בברכה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב והוסיף שמי שאמר כן ולא חזר וספר שוב אינו יכול להמשיך ולספור את שאר הימים בברכה.

העלון נתרם להצלחתם בכל מעשה ידיהם,

ולרפו"ש הרב אליעזר בן מרים בתושח"י והרב יצחק בן צביה בתושח"י

והרב אברהם בן שרל בתושח"י

ולזרע של קיימא לאברהם בן מיכל ונעמי בת אסתר יהודית בקרוב ובנקל

ולע"נ סבתי מרת מלכה בת ר' צבי יצחק קריזר ע"ה נלב"ע י"ב תשרי תשפ"ג

ניתן לקבל את העלון במיל: 4157546@gmail.com

אפשר לבקש גם בפלאפון אבל רק בין הסדרים **0534157546**

ניתן להוריד את העלון באתר דרשו, ביום חמישי. הדרכה: נכנסים לדרשו ובוחרים הורדת

עלוני, לחפש עלון בשם פנינים נפלאים, (לעלון קוראים פניני הפרשה – פנינים נפלאים).